

Ongeletterdheid is slawerny van die gees

Suid-Afrika is 'n land van kontraste – sommige vermaaklik; ander opvallend ontstellend, soos dié tussen die minderheid rykes en die miljoene armes.

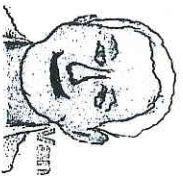
'n Minder opvallende, maar ewe ontstellende kontras is dié tussen mense wat kan lees en skryf en die miljoene ander wat óf volledig ongeletterd is óf wie se geletterdheidsvlak hulle nie werklik bemagtig nie.

Dié kontras vang 'n mens onkant op plekke waar jy dit die minste verwag. In 'n stedelike winkelsentrum doen jy inkopies met elementêre gemak.

Skielik tussen die opgestapelde trake kom die verleë-fluisterende vraag van iemand met 'n blikkie kos in die hand:

“Hoeweel is dié?”

Jy help die geld aftel en verneem so tussendeur dié mens

Wilhelm Jordaan

koop produkte een vir een: betaal vir een en kom dan weer terug om nog iets te koop. Om opnuut vir iemand te vra:

“Hoeweel is dit?”

Dit is 'n ongeletterde mens se verskrikkende verleentheid en onmag – verdraas en verdwaal in 'n wêreld wat eis dat jy sifers verstaan en a en b en c van mekaar kan onderskei.

Om, so natuurlik soos asemhaal, te kan lees en skryf

In die literatuur oor slaaf-

skap word dié soort verleentheid en onmag met felheid ge-

teken.

In Wilma Stockenström se

roman *Die kremenartekspedisie*

is daar 'n aangrypende toneel waar die naamlose verteller-

slavin, asof sy skryf, krapmerke op die bas van 'n kremen-

tarboom met 'n ystervarkpen aanbring.

Dit verteenwoordig haar

“boekstawing” van gedagtes en

verlangens: “So versier ek jou strepie vir strepie met ons hersenskinne . . . Jy is vol van

my letsels kremenart. Ek het

nie geweet ek het so baie nie.”

Juis daarom begryp mens

die ekstase van 'n mens wat lees en skryf bemeester.

Soos in die geval van die

Amerikaanse skrywer Frederick Douglass (1818 – 1895).

In sy *My bondage and my freedom* (1855) vertel hy hoe as

slaaf gehoor het hoe sy meesters hardop uit die Bybel lees.

Vir hom was dit 'n misterie – hoe klankte uit 'n boek gehaal

word en hoe tekens op papier skrif word wat jou gedagtes bevat.

Dit het by hom die passie geskep om te kan lees en skryf.

Têen die opdragte van haar man het die meesteres Douglass stap vir stap op die weg na lees- en skryfverryheid geplaas.

Later in sy lewe het hy een van die welsprekendste kampvegters vir die afskaffing van slawerny geword.

Saam met ander kampvegters het hy aangetoon hoe voordelig dit vir onderdrukende heersers is om die ongeletterde massa dom en oningelig te hou – deur lees en skryf

by hulle stelselmatig te ondermyn of te belet.

Wat Douglass en vele ander se verhale sê, is dat die mens

'n brandende begeerte het om te weet en te verstaan – om die mag van kennis te hê en selfbevoeg te wees – sodat jy beheer oor die verloop van jou lewe kan neem.

Dit is die hart van menswaardigheid. Lees en skryf is die weg daartoe.

In Suid-Afrika word baie gedoen om geletterdheid te verbreed, maar dit ontbreek die kapasiteit om by almal uit te kom.

Solank dit voortduur, duur slawerny van die gees, die letsels op die kremenart, voort.

■ *Wilhelm Jordaan is 'n buitengewone professor in sielkunde aan UP.*

Beeld 15/10/00, W.D.